

Színház

A MAGYAR SZÍNHÁZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

DRÁMAMELLÉKLET 2002. JÚLIUS

A Pitymalló Kesely prezentálja

GYŐREI ZSOLT–SCHLACHTOVSKY CSABA

BEM, A DEBRECENI GÁCS

Magyarított szomorújáték Shakspere Vilmos Othelloja nyomán

SZEMÉLYEK:

SOKUTH ALAJOS, Magyarország kormányzója

CSÉSZÉNYI ESTEVÁN, miniszter

BEM JÓZSEF, nemes gács, a magyar szabadságharc tábornoka

TASZILÓ MIHÁLY, Bem hadnagya

PETŐ PÁL, zászlós és költő

TORDA RIGÓ, székely góbé

SZUNDI, debreceni polgár

CSÉSZÉNYI ETELKA, Esteván leánya, Bem felesége

SZENDEI JÚNIA, Pető felesége, Etelka szolgálója

Fáklyások, katonák

Játszódik: 1849-ben. Az első felvonás Debrecenben, a rákövetkezők az erdélyi hadszíntéren.

Első felvonás

ELSŐ SZÍN

Tér Debrecenben. Pető, Rigó

RIGÓ Nyikot se többet tőled, óh, Pető! Ki erszényem zsinórját kényre-kedvre oldhatád és köthetéd, tudnod kelle ezt!

PETŐ Ágyban, párnák közt haljak meg, ha tudtam!

RIGÓ Paripámmal hágok rád, ha tudtad!

PETŐ Csak csillapodj, barátom! Ki ösmerhetné ugyan az asszonyi lelket, s ki győzne furfanggal átlátni szándokán?

RIGÓ Mi a furmány ebben: megcsalva atyját kedvesével szökni el?

PETŐ Mit konyítasz te az asszonyhoz ugyan? Tekintsd e furfangot mint néked kedvezőt: megszökött Bemmel, hogy tiéd lehessen aztán! Avagy nem könnyebb-é a gácstól elragadnod, semmint miniszter-atyja házából?

RIGÓ *(tőpreng)* Akármint forgatom, csak a gácsé lett.

PETŐ Így beszél egy székely góbé, ki zablát vet az ördög szájába is?

RIGÓ Mondasz valamit, te Pető! Avagy hátráljak-é meg e Bemtől? Hah, az átkozott gács! Még a nő is kell neki? Bírvágyát nem lakatja jól, hogy övé lett a parancsnokság mind a székely had fölött? Épp egy lengyel üzendi ki Erdélyből a muszkát? S ha ez még mind nem elég, egy külföldmajmolóját, egy ványadt Tasziló Mihályt, ki puskapor helyett tubákot szagoltatott eddig, választ hadnagyává? Kinek csipkés kezelőjén vérfoltot csupán áfonyalikőr hagyott?

PETŐ Úgy bizony, már Bem sem az, ami. Emlékezem: annak előtte meg sem halla más zenét, mint midőn trombita harsog, dob pereg, míg ma hiába kész csatára a sereg, a leányka-

caj legkedvesb dal fülének. Azelőtt elmésen csűrte a szót, mint férfitársaságban illő, ma pedig folyvást elmereng, s ha felrezzented, felnyögell, hogy ő nem a szavak embere!

RIGÓ S ha ily osztrigává puhányít a szerelem, engem főznél ily omlósra lángján?

PETŐ Mi magyarak másképp szeretünk. Hallád bizonynal, mint szöktettem meg nőmet atyja házából!

RIGÓ Eggyel ha többször, mint százszor. De miféle virtus egy ily osztrigácsot szolgálnod?

PETŐ Szolgálom őt, de csak hazám javára. Mert Bem hazámnak teendhet még nagy szolgálatot, kebelében magyar szív dobog. S oly való, mint hogy te Torda Rigó vagy: ha gács volna, nem vágná magyar lenni.

RIGÓ S attól legyen magyar, hogy elragadom zsákmányát?

PETŐ Legalábbis rontsd meg gyönyörét, hogy több kedve támadjon kikelni tenger muszka ellen, s fegyvert ragadva véget vetni nekik.

RIGÓ S hogyan fogjak hozzá? Furfangosan, mint lényegemhez illik?

PETŐ Verd fel Etelkának atyját, ki nyomukba uszulván, te a perpatvar zajában elorzod a leányt, ki érted eped!

RIGÓ Nem szeret az jobban, mint én őt.

PETŐ Majd megszereted, mire rájössz, mint szeret. Kiálts, mielőtt magától megébred!

RIGÓ (kiált Csészényi ablaka felé) Csészényi úr! Ébredj! Tolvaj! Szajha a lányod!

PETŐ Esteván! Esteván! Mért vagy nyugalomba'?

MÁSODIK SZÍN

Voltak. Csészényi kijő erkélyére

CSÉSZÉNYI Tolvaj? Ki mer óbégatva rágalmazni? Minden pe-tákról el tudok számolni!

RIGÓ Nem kegyelmedre értettem! Hanem arra, ki lányodból szajhát éppen most köpül!

CSÉSZÉNYI Mit köpül vajon? Szólj hát!

RIGÓ Szajhát, ha mondom!

CSÉSZÉNYI Ki vagy, te setétben settenő fekete lélek?

RIGÓ A setétben minden rigó fekete!

PETŐ Ne ezt mondd, hanem hogy nagypapává éppen most te-szi az ördög!

CSÉSZÉNYI Most más hangon füttyölsz, te rigó! Csak a mer-szed egyazon!

PETŐ Ne hangom nézd a setétben, de mondandómra figyel-mezz! Leányod két virgácsa közt már ott liheg a víg gács!

CSÉSZÉNYI Tán fel se vertetek, csak rémet álmodom?

PETŐ Nem úgy, uram! Az álom testet ölt! Kócsag üli gyöng-e gerled, s addig játsznak kétféjű sást, míg kéményedre gólya nem ül!

CSÉSZÉNYI Nem értem e madárnyelvet, te rigó! Mit akarsz a leá-nyomtól éjnek éjjelén? Kész csoda, hogy ő maga föl nem riadt!

PETŐ Nem riad az! Aludni sem alszik, saját ágyán még kevés-bé, mint a gácsén!

CSÉSZÉNYI Minő gácsér? Megállj, te jómadár, szavam segít majd tollad fosztani!

RIGÓ Miniszter úr, ne legyen Torda Rigó a nevem, ha leányo-dat fészkeben leled!

CSÉSZÉNYI De már elég! Fáklyát ide! Hadd lássak, ha már nyitva van szemem!

PETŐ Nem úgy, uram! Ha szemet húnyni vágysz a gács rád hozta gyalázat felett, úgy szenderegj, s már nem zaklatunk!

CSÉSZÉNYI Elég, ripók! Már nem veled beszélgetek! Fáklyása-im várom csupán. De megyek, és előkeritem őket – s velök sörétes puskám is előhozom! (Elvonul)

RIGÓ Azt hittem, a beszédet furfangos elmémre bízod.

PETŐ Ide nem csavaros beszédre van szükség. Rövid szóból gyorsan ért az ember. De mostantól csatánk tere csupán tiéd. Én távozom.

RIGÓ De miért?

PETŐ Turpisságod tudja jól okát.

RIGÓ Mondd mégis, hadd tőled halljam azt!

PETŐ Félek, hogy Bem balra magyarázná, ha martalócok élén látna meg, amint nászágyából kizargatom... Még azt vélné, nem szeretem! Csészényit az Arany Bikába hozd. Engem már ott találsz. (El)

CSÉSZÉNYI (előző alul) Óh, gyötirelem! Leányom sehol! És véle fáklyásaim mind eltávoznak!

RIGÓ Néki mentek tartani a fáklyát.

CSÉSZÉNYI Hol a lányom? Ha nem lelem, hal a lényem!

RIGÓ Siessünk, mert hül a lónyom!

CSÉSZÉNYI Látlak is már halaványan! Székely góbé, egymaga-d vagy? Két hangodat hallám imént... (Zavarodottan) Óh jaj, az elmfény kihúny... rettegek, hogy tébolydába' vég-zem... a kárpit legördül... lányom el... setét... és vége van. Ve-zess, te góbé, lányom lenni fel!

HARMADIK SZÍN

Ugyanott, két házzal odább, az Arany Bika előtt

PETŐ (dudorász) Meddig alszol még, hazám? A veréb is fenn van, Telhetetlen bendejét Tömi asztagodban!

Meddig alszol még, hazám? A macska is fennjár, S tejesköcsögöd körül Kotnyeleskedik már!

Meddig alszol még, hazám? Míg rád nem gyul a ház? Mindig, míg a félvert Harang föl nem lármáz?

TASZILÓ (be) Mon généralissime! Ébredj, tábornok úr!

PETŐ Hah, csigafaló! Kiüznéd fejből a legszebb rímekeket?

TASZILÓ Ó, a költő Pető?

PETŐ Inkább költendő volnék, ha nem háborgatnál!

TASZILÓ Minő finom élc, mon ami, minő bonmot! De antrém nem tűr 'alasztást. Sokuth kormányzó ordonanszaként jö-vők, ki kommandálta Bem alarmirozását.

PETŐ De még szunnyad jó urunk.

TASZILÓ De már nem 'osszant. Fölkiabálom!

PETŐ Ugyan, minek kiabálnád föl? Hisz alszik még! Félrehú-znád álma függönyét?

TASZILÓ Magam jószántából sosem. Ámde missziónom...

PETŐ Ohó, mösszió, nem!

TASZILÓ Ezért kelle ily messzi jönnöm!

PETŐ Nicsak, mit veszek most észre?
 TASZILÓ Mit?
 PETŐ Valami friss csak van rajtad, módi avagy újdonság!
 TASZILÓ 'ajam? Fodrom? Ingem? Pantalónom? Netán a csizmám?
 PETŐ Te vagy ám a derék legény, arszlánnak is beillenél! Miről szólnál legszívesben?
 TASZILÓ Bármiről, 'a nem sietnék, s akármeddig!
 PETŐ Legalább a fürteidről!
 TASZILÓ Jól van, ennyit angedek. Frizér volt, ki ondolálta, elgondolom, mi szép lehet – s éppen én nem lát'atom!
 BEM *(megjelenik az erkélyen)* Mi zaj, mi zaj az ablakom tövén, mi rémes ordítás?
 TASZILÓ Généralissime! Tasziló Mihály vagyok, az 'adnagyd! S csupán azért zajongok, 'ogy végre fölriadj.
 BEM Ily sürgető, hogy elveszítsd a rangodat?
 PETŐ Inkább hangod vesztetted volna el!
 TASZILÓ Mille pardon, vitéz vezérem, de a Régent d' Hongrie általam 'ivat en un important államügyben!
 BEM Ezt sejdítém legkevésbé, míg frizurádról abajogtál. Siess előre, s jelentsd, hogy jövök! *(Bemegy)*
 TASZILÓ Mily kócos volt Bem ez 'ajnalon! *(El)*

NEGYEDIK SZÍN

Ugyanott. Pető, Csészényi, Rigó be

CSÉSZÉNYI Tolvaj! Ébredj! Tolvaj! Vagy!
 BEM *(kijő alatt)* Tolvaj? Hol vajh? Merre kúszik meglopni álmomat? Csészényi uram, add a puskád!
 PETŐ Apuskája a puskáját? Élcnak sem utolsó!
 CSÉSZÉNYI Bár az volna. Hanem ösmerős e hang!
 BEM Nem csoda, hisz zászlósomé, Pető Pálé.
 CSÉSZÉNYI Örvidenék, ha sérelmem nem ríná túl más érzésimet. Kard ki kard! Avagy puska ki puska!
 PETŐ Halomra lőné a gácsát, akár a kácsát!
 BEM Tán engem? S mi végre?
 CSÉSZÉNYI Puskavégre, esküszöm reá!
 BEM Ám elébb végezzünk a tolvajjal, s majd ügyünkre aztán sort kerítünk.
 RIGÓ Kend a tolvaj, istenúccse! Csalafinta, nem magyar!
 BEM Ne óbégass! Még felriasztod Csészényi uram leányát!
 CSÉSZÉNYI Mert álmod bocsátottál reá, rüt kuruzsló, s úgy raboltad!
 BEM Ha ily hangosan vagy, hamar kigyógyul álmából.
 CSÉSZÉNYI Avagy egy tiszta szűz, ki azt sem sejté nemrég, hogy a nász más fán terem, mint az ananász, gúnynak kitette volna-é magát, elszökve honnról ily gyalázatos szörnyhez, minő te vagy, ki nem gyönyört – iszonyt ígér csak?
 BEM Nem szökve jövénk. Fáklyásmenettel.
 CSÉSZÉNYI S még ez is! Nem bánom, hogy fáklyásaim elboldítád, de azért, hogy leányom szemét bűbájából szőtt műhályoggal befédéd, most meglakolsz!
 BEM Vesd el fegyvered, rozsdát kap a harmat miatt! Tisztes korod inkább parancsol, mintsem fegyvered.
 CSÉSZÉNYI Épp te gúnyolod korom, Bem apó? Kinek torz képén ránc és sebar egymásba foly át? Ki oly törpe vagy, hogy ha ágaskodsz is, a kócsagtoll kalpagodon meg sem csiklandja hónomat?
 BEM Meglehet, miniszter úr, hogy kétakkora vagy termetre,

mint jómagam, de ha most kezemben volna kardom, két ekora lenne belőled, mint magam vagyok.
 CSÉSZÉNYI Hah, pimasz gács!
 ETELKA *(be)* Jaj, arra ébredtek, hogy felriasztanak? S férjürem sehol? Idáig hatott-e már a háború, s ő szállásunk előtt vereszkizik?
 PETŐ Egymást tépi magyar, gács meg székely.
 ETELKA Ki álmomért küzd, hiába már – felébredék.
 CSÉSZÉNYI Leányom!
 BEM Leányod néked, s nékem asszonyom.
 CSÉSZÉNYI E percig még hihettem, hogy a korhely kóficok rossz tréfát üznek csak velem, de most önszememmel látnom kell, hogy igaz ajkú ember csak emez egy Torda van!
 PETŐ Hazug meg egy csorda van.
 RIGÓ *(Petőhöz)* No hát, raboljam? Ezt a percet áhítánk? Itt az idő? Most vagy soha?
 PETŐ Ej, ráérünk arra még! Ha elül a tenger lárma, és mindenik hunyni tér.
 CSÉSZÉNYI *(Bemhez)* Oh, nem! Hogy a székely derékhadat egy ily lánylopó gács rendelje maga alá! Nem lehet! Szólnom kell a kormányzóval, mert hazámért még szólhatok, ha leányom már veszve is.
 BEM Legyen úgy! Sokuth engem is színe elé parancsolt. Ne higgye, hogy aluszom.
 ETELKA S én véletek megyek. Helytálló uramért. Elmondom, hogy immár, akár anyám tette atyámat atyjával szemben előbbre, úgy teszem én a gácsot, ki úgy teend anyává, akár atyám anyámmá anyámat, előbbre atyámnál.
 RIGÓ Felvágta a nyelvét. De majd én összevarrom.

Mindnyájan átvonulnak Sokuth ablaka alá álmos fáklyások kíséretében

ÖTÖDIK SZÍN

Sokuth háza előtt. Előbbiek

MIND Sokuth! Alajos! Kormányzó úr! Ébredj! Hajnal hasad!
 Ra süt a nap!
 SOKUTH *(kijő alatt)* Csitt! Tasziló csak Bem apót jelenté. Miért e körmenet? Fajtámra ösmerek. Ha távol a háború, háborog maga.
 CSÉSZÉNYI Elrabolva leányom!
 BEM Fáklyásokkal vittem.
 PETŐ Nem is lány a lánya.
 SOKUTH S lám-lám: elrabolva sincs. Hiszen itt áll, nemde?
 CSÉSZÉNYI De megrabolva áll itt, gonosz bűbáj által.
 SOKUTH Úgy hát tőle raboltak, nem magát rabolták.
 CSÉSZÉNYI Egyik rablást a másikkal tetézte rablója.
 RIGÓ S hol van az, ki rablót megrabolni nem rest?
 PETŐ Ám ravaszul tettet, s vár az alkalomra!
 SZUNDI *(méltatlankodva kiszól az ablakon)* Nem tetszik tudni, kérem, a politikai viszonyok mikor teszik lehetővé, hogy a kormány innét, Debrecenből visszaköltözzék Budára?
 CSÉSZÉNYI Igazságot követelek!
 SOKUTH Adassék vissza a megrablottnak elorzott kincse. Punktum.
 CSÉSZÉNYI Ahhoz a törvény hatalma sem elég, hogy a lánynak leányságát visszaadja. De özvegyé még teheti igazságos ítélete által.

- SOKUTH Vagy úgy? Megcsúfolt atya vagy? Olvasd magad a törvényt a vétkes fejére, legyen bár fiam, akit sújt a vád! Egy kurta életre megemlegesse, hogy messze holtodig nevétségessé tett, hogy ki meglát, gúnymosoly zörög harasztul ajka szélein, s hol megfordulsz, gonosz vihanc kap lábra mögöttes alattomban!
- CSÉSZÉNYI Hadd ölöm meg mindjárt színed előtt!
- SOKUTH Vond ki kardod! Sújts! De merre ő?
- CSÉSZÉNYI Csak puskám van. *(Bemre bökö)* De ő az, kibe lányom váltig karol, s fülébe ki súgdos.
- SOKUTH *(elképedten)* Bem, a vezérem? Első indulatnak füstje több, mint lángja, de ha szél elfújja szemedről, csupán hamu boszontja lógó orrod. Mégsem illő, hogy előmben két tisztességgel most öltre menjen.
- PETŐ A gács már öltre ment, most már ölni menjen!
- SOKUTH Ha jobban meggondolom, a józan ész akkor is megfontolásra intene, ha fiamról lenne szó. Bár nincs okom szavad kételni, Esteván, a becsület úgy kívánja, hogy a vádolt fél is jogot kapjon a szóra. Nahát, Bem, mint csúfolád meg Esteván barátom, hogy mái naptól kacagják, hol érik?
- CSÉSZÉNYI Nem mondhat mást, mint hogy mellyét puskám elé feszíti, és bűnbánva elhaláloz.
- BEM Dicső s nemes kormányzó! Magam oly agg nem vagyok, minőnek vélnek – e leány legyen tanúm, hány ifjoncon túlteszek.
- ETELKA Szemérmem inkább szótlan elpirulni készlet.
- BEM A vád igaz odáig, hogy Etelkát elvevém, de asszonnyá s nem prédává tevém.
- CSÉSZÉNYI Véringelő, vad szerével.
- BEM Dehogy. Inkább szépszerével. Hajdan atyja még házánál szívesen látott, s kikérdezett kalandjaim felől, mert ifjú korom dacára sok helyütt forogtam, sok viszontagság ért. Etelka sűrűn foglalt helyet körünkben, s kíváncsian figyelte szavam. Midőn pedig az atyját elálmosítam, ki hunyt pillával fűrészelni kezdte több száz éves fákat, s végtelen mezőkön lóbórt húza végig, más csodákba fogtam.
- SOKUTH S mifélekbe mégis?
- BEM *(zavartan)* Nem is emlékszem már.
- ETELKA *(lelkesen)* De én minden hangra! Biborfejű, sikos angolnáról szóla, mely, ha jó az éjjel, karhosszúvá megnő. S hogy ama mesés kócsag rőfnyi piros csőrét mint mártogatja mocsár finom méhébe.
- BEM *(kínban)* Ugyanis ekkor kaptam tőle kócsagtollam kalpagomra, s én e mesével háláltam meg szép ajándokát.
- SOKUTH *(Etelkához)* S mit mondott még?
- ETELKA Oly vidékről regélt, hol embernyi répák duzzadnak a föld ölében, s ha fájdalommal ki-kihúzzák őket, menten viszszabúnak.
- SOKUTH Eleget hallottunk. Ez elbeszélés, úgy hiszem, saját leányom is megnyerné.
- RIGÓ *(Petőhöz)* Nem volna egyszerűbb, ha e másik lányra vetnék szemet? Már tudom a módját.
- PETŐ S ugyan mit használnál ügyünknek?
- SOKUTH *(Csészényihez)*
Ha nincs remény, s segíteni nem lehet,
Hát mögé dobjuk a keserveket.
- PETŐ
Sötét felhő a szív búja,
Szellő jön, és odábbfújja.
- SOKUTH
Múlt bánaton búsulni annyi, mint
Szerezni a leélthez újra kint.
- PETŐ
Múlt napjaim sírja felett
Bolygótűz az emlékezet.
- CSÉSZÉNYI A szó elszáll, de lányom nem maradt. Inkább adtam vón' fél karomat, mint hogy ő kezét a gácsnak.
- SOKUTH Vigasztaljon, Esteván barátom, hogy vitéz Bemünk nem soká élvezendi násza kését. Hadba szólítom. *(Bemhez)* Nagy feladat vár reád...
- PETŐ *(ujjongva)* A Bem nevezet megint szép lesz, méltó régi nagy híréhez!
- SOKUTH Ne várasd hát tovább! A mái naptól te léssz minden magyar hadak legfőbb parancsnoka.
- PETŐ Hurrá! Hiába volt hát cselszövényünk!
- CSÉSZÉNYI Miféle cselszövény?
- PETŐ Semmiféle. S az leginkább. Térj nyugodtan nyugovóra, s álmodd azt, hogy fel se vertek!
- CSÉSZÉNYI S egy álom által elvégezni mind a szív keservét? *(Etelkára mutat)* S teste eredendő, természetes rázkódításait?
- SOKUTH S te hallgatsz, Bem? Torkodra forr a hála?
- CSÉSZÉNYI No lám, ez méltó büntetése a lánszeplősítőnek, s nyilván elrettentő példa lesz. Én tán enyhébben ítéltém volna: kasztrálás vagy akasztófa. De a nemzetnek egy Sokuthja van: legyen meg az ő akarata!
- BEM Én a fővezéri pálcát kezembe szívesen nem veendeném.
- SOKUTH No lám: a lelkifurdalás!
- CSÉSZÉNYI A buja gácsnak lelke van?
- SOKUTH Nem pihennél, miniszter úr?
- ETELKA Ah, a férjem hadd ne adjam!
- SOKUTH *(Bemhez)* Jól értem-é, amit értetsz? Megtagadod-é parancsom?
- PETŐ Nem tesz ilyet, kormányzó úr. Miért is tenne? Tréfaság csak, élcelés ez. Osztrolenka véres csillaga nem gubbaszt a szoknya szélén, s kócsagtollal pilledt asszonyt nem legyez.
- ETELKA Nem lennék hiszen pilledt, csak ne vertek volna fel rivalgó kakasok!
- CSÉSZÉNYI Én sem vagyok mindig ily morc, csak olyankor, midőn hajnal előtt azzal riasztanak, hogy lányomnak lába kelt! Más ez, mint a hagyományos, frissen pörkölt kávéillat!
- BEM Más bizony.
- SOKUTH Bizony más. Ezentúl majd... *(Felkacag)* Bocsánat, csak hirtelenül eszembe jött, hogy e szegény Estevánt... De hagyjuk ezt! Halljuk, Bem, a válaszod!
- BEM Erdélyben a székely hősök hadban állnak zászlóm alatt, őket el nem hagyhatom, amíg Puchnert földükbe nem döngölöm. Erdélyország ösmerősöm, s szeretnek a székelyek.
- RIGÓ Tudom is én, lesz oly székely, ki majd innét, Debrecenből szeret.
- BEM Erdélyen a haza szeme, s a haza szemén hadd lehessenek pápaszem!
- CSÉSZÉNYI S lányommal mi lesz akkor? Enyém marad, ha már nem is leány, s szép nyugodtan visszafekszünk?
- PETŐ Így hangozik leghelyesbnek.
- RIGÓ *(kedvetlenül Csészényinek)* Ha visszakapod, jobban örzöd nyilván, mint ahogy azt eddig tetted. S furfangos legyen a talpán, aki újfent elorozza.
- PETŐ Mért tenne már ilyet bárki?
- RIGÓ *(kacsint)* Persze, mért is? Ha csak nem épp turpisságra kevély lófő lelke parancsolja.
- PETŐ Ugyan. Oktalan volna módfelett.
- RIGÓ *(letörtén)* S mégoly lehetetlen. Bezzeg, hogyha férjürával hadba menne, Erdély vad vidékein, hol marcona haramiák otthon érzik magukat, könnyen nyilnék oly nyiladék, min eltűnnék a vaksi férj szeme fénye.
- PETŐ *(zavartan)* Igen, igen. Jobb félni, mint megijedni. Nem reszket a bokor, ha madárka nem száll rá.

ETELKA Én vállalnám örömebb a viszontagságot s a vést, mintsem leányszobám rab magányát, hol szökésről ábrándoznám újra csak. Atyámnak sem lenne eztán kellemes: ha meglátnám, sírni látna – siratnám a nevetségét, melyben részem nem illendő eltagadnom.

CSÉSZÉNYI Gyere haza együtt ríni! Ne miattam ne gyere!

BEM Hanem inkább énmiattam. A zsarnok megszokás lágy, pelyhes ágygá tette már nekem a harcmezőt, de mégoly jólesnék rajta hálom, ha asszonyi gond tenné aztat még olyabbá.

ETELKA Ha henye molyként elmaradnék, mint láthatnám dicsőségét, melyért megszerettem, hiszen elbeszélve oly szép?

BEM Nem kérem ezt vérem hevének tápot adni vágyva, nem, hogy végre zavartalan, dunya mélyén becézzessem, gyamolítsam fehér, zsenge tagjait. Ha bibirkélő játszadozás okán hanyagolnék holmi harcot, kalpagomból lábas légven, főjön benne szét puliszka, s csurogjon az szakállamig, mihelyt főmre fölteszem.

TASZILÓ *(besiet)* Granszenyiország, míg tanácskoztok, csatába szállt az 'adsereg, s Bem zseniál zászlaját a muszka 'ullák 'egyére viktoárral tűzte ki.

PETŐ Hogy'ne győznének, hisz Bem a vezérük!

SOKUTH Kérésednek útipasszust ad e dicső diadal. Örvendezünk, jó barátim! Örvendezzél, Esteván!

CSÉSZÉNYI Leányom hát újra elhagy. *(Bemhez)* Örülj, agcsont, míg örülhetsz! Ámde átkom elkísérjen: édesdeden sose alhass, mert különben úgy osonjon tőled el, mint egykor tőlem!

SOKUTH Ha mindenki megvitattott mindent, miről szó került, úgy jó utat az indulóknak, s nekem édes álmokat!

CSÉSZÉNYI Egy szót csupán, Alajosom! Határoznál-é felőle, hogy messzire el ne vigyék fátyásaimat magukkal?

Mindenki beszélgetve el, kivéve Petőt és Rigót

HATODIK SZÍN

Ugyanott. Pető, Rigó

RIGÓ *(Petőhöz)* Hát most mi lesz?

PETŐ Mi lesz, mi lesz? Eggyel több füstbe ment terv.

RIGÓ Füstjénél nagyobb a lángja.

PETŐ Hogyan érted ezt?

RIGÓ Most, hogy a nő nyilatkozott: Erdélybe jó...

PETŐ Gondolod, hogy kedvedért?

RIGÓ Gondolod?

PETŐ Gondolom, de pusztá gúnyból.

RIGÓ Miből gondolod?

PETŐ Ha bármiből, hát semmiből leginkább. Nem mégysz haza?

RIGÓ De mennyire! Tudod, Erdély otthonom. S míg odaérünk, kiötöljük, hogyan is raboljam el!

PETŐ Egész úton hazafelé ezen gondolkodnál?

RIGÓ Meg vagy lepve?

PETŐ Csüggök ajkadon szótlannul, mint gyümölcs a fán.

RIGÓ Mit szótlannul? Segíteni fogsz szóval s tettel, ahogy kérem – megtömtem erszényedet. Máskülönben vízbe öllek, mint egy macskakölyket!

PETŐ Ha azt teszed, többé nem foglak szeretni.

RIGÓ Előbb szakítlak félbe, mint e mulatságot, s elébb döntelek dugába, mint a tervemet.

PETŐ Képes lennél két szerető szív tiszta búzájába konkolyt hinteni?

RIGÓ Hogyne lennék? Nem bízol már fortélyomban? A csipkének, mit a gács ver, én szedem majd bogyaját.

PETŐ Nem mondom én: „Előre, székelyek!” – a földre ültök úgyis szék helyett.

Függöny

Második felvonás

ELSŐ SZÍN

Sátortábor Erdélyben. Pető, Tasziló, Rigó, Júnia, három katona borozgatnak

TASZILÓ O', mon ami, nekem e löre igencsak zsenánt! Az én beleim túl finoman boly'ozottak 'ozzá!

RIGÓ Ne sápitózz, hadnagy uram! Jófajta otelló ez, ettől jön meg a furfang!

TASZILÓ Jött a furfang, ment az ész! Már én csak megmaradok a sampányernél.

RIGÓ Bugyborék, az ebben is temérdek! Esztendeje pimpósodik immár.

1. KATONA Az mán igaz, ritka silány egy csiger.

2. KATONA Nem győzöm a bicskám csukogatni.

3. KATONA Ehhez még a vinkó is sampányer!

TASZILÓ Akkor ide egy butéliával! 'ol is 'agytad el, mon ami, Pető?

PETŐ Nem hagytam én el, hanem ő az atyját. Deres hajjal, fagyos tekintettel, zimankós rosszkedv telével telve pillantott utánam, míg Júniámat ölemben ölelve vivém.

RIGÓ Nem éppen a legkényelmes módja a leányrablásnak.

PETŐ Csupán a batárig.

1. KATONA S atyja nem futott utánatok?

PETŐ Nem futotta erejéből. Köszvénye se bírta, s csizmáját se bírta elérni, amit a szelemenre szegeztünk jó előre. Csupán egy versem hagyám ott búcsúszó gyanánt.

RIGÓ Halljuk?

PETŐ Halljátok bizony!

Mindent tevél, amit szabad

És amit nem szabad,

Hogy visszatartsad ellened

Szegült leányodat;

Bekeríték őt apai

Tekintélyednek falai,

S úgy volt ármányaid között,

Mint hálóban a hal,

És fenyegetted haragod

Gyilkos villámival...

És mégis elment gyermeked

Az ifiúval, kit szeret.

TASZILÓ Minő szép chanson! Quelle belle dana!

RIGÓ Dalból ért a székely!

PETŐ Mit ért dalból?

RIGÓ Mit a dalnok értet. Intsz, szellem, tovább ne késlekedjem, dorgálni jössz, mert múlni hágyok időt és szenvedélyt.

TASZILÓ Én is tudok egy dalt!

PETŐ Mi jut eszedbe, izgága székelty?
RIGÓ Amit te, rossz szellemem, sugallsz.
JÚNIA Mit sugallsz e derék Rigónak, Pálom? Mi végre ócsárlád apámuram?

1. KATONA Ugyan, dalolja már el, hadnagy úr!
2. KATONA Addig sem bánt, hogy elmulasztjuk az őrséget!
3. KATONA A bordal felejtesse a bort!
RIGÓ Csiba ti! Még megébred, kinek nem kell – s akkoron, midőn nem kell!

PETŐ Senkinek sem kell, Rigó!
TASZILÓ Derék 'adfiak, tátsátok fületek!
'add csengjen a serleg, klin-klin,
'add csengjen a serleg, klin,
A katona derék,
Arasznyi csak a lét,
Igyatok 'át,
Ti katonák!

RIGÓ Én ne ébresszem, s Taszilónak szabad?
TASZILÓ Mongyó, 'iszen nem szabad nekem sem! 'acsak sarzsímrá rá nem untam végképp! Még elcsap, újra 'a az 'angom koppantója altatja el álma gyertyáját!
RIGÓ Oly koppantó válnék tán belőled, mely részeg szolgáló kezéből rézmoszárbá pottyant, s ott helyét nem találván, téss továbbcsörömpöl. Csitulj, míg nem egyet fordulok!

TASZILÓ 'ová, 'ová?
RIGÓ Ováció nélkül is menni fog – ha jönni fog.
JÚNIA (Petőhöz) Mit mondottál e Rigónak, mi beszédiből felitatta a velőt?

PETŐ Annyit mondtam: várakozzék, híves ma a tegnapi hév – s elveszté a türelmét.
TASZILÓ (Rigóhoz) Mit ólálkodsz zsenerálunk sátra körül, 'ogy gigámban fullad a nóta?

PETŐ Rigó komám, fontold kicsinyt a furfangnak mibenlétét!
Még mielőtt ajtóstul rontanál be a sátorba bokád körül rád gubancolt pányvakötelekkel!
RIGÓ Te mondád, hogy alkalomra lessek csupán!

PETŐ De most másnak alkalma van: diadalmas, nagy csatának, Erdélyt felszabadítandó.
RIGÓ Te mondád, hogy „Föl, föl, székelty, közös az ellenség!”
TASZILÓ Ne riogjatok, mert lefokoznak végül! Riogni van annyi csöndes zug itt Erdély-szerte, 'asadékok, 'avasok.

RIGÓ Mit értesz te a furfanghoz, puhány francúz majmoló?
PETŐ Közös ellenség a muszka, s muszkát győzni Bem csak boldogan siet. Máskülönbén hűtlen nejét hajkurássza hónapaszám.

JÚNIA Etelka nem hűtlen asszony. Ideje sem volt volna rá, s ráadásul tudva vallja: szent s tisztos oltárkép a nőerény a tisztas férjnek keble templomában.

PETŐ Ki vitatta?
TASZILÓ S mért fenn'angon? Vaj' miféle furfang is ez, felriasztani bős vezérem?
RIGÓ S vajh miféle furfang, töke tövén kornyadozni, midőn szüret perce zörget?

PETŐ Épp te kérde, kinél senki jobban fondorlathoz nem ért?
Ki nálamnál jobban tudod, hogy a furfang nem áll másból, mint éppen azt meg nem tenni, mi kézen leginkább fekszik?
Hanem inkább lefeküdni, s szunnyadozni holnap estig, ameddig csak bírod szusszal?

RIGÓ Aludni? Most?
PETŐ És mindörökké. Botorságszámba is menne most uszulni Etelkára, míg a férje takarja be, s küszöbüknél talpon áll az

őrség. (Végigméri a heverő részeg katonákat) Miként talpon állni talponállókban szokás.

RIGÓ Botorság az, bizony-bizony. Ezért bújtasz most tenni meg, midőn ép elmével senki meg nem kísértene, értem én!
TASZILÓ S még úgy fájna némán értne?
RIGÓ Vidd már innét ezt a cifra majmot!
PETŐ Száját bé nem foghatom. Mi begyét nyomja, elő vele!
TASZILÓ Köszönöm, még kibírom.
RIGÓ Hallgass!
TASZILÓ 'allgass magad! De jól mondod: 'allgassak én is!
RIGÓ Elnémítlak, ha másképp nem megy!
TASZILÓ Szablyám szegi szavad szűkre! (Kardot von)
RIGÓ Minő kard ez, haha? Spádé avagy gyíkleső?
TASZILÓ Vitér. S mellkasodban új 'üvelyre lel!

Összecsapnak

PETŐ (boldogan) Aki vitéz, aki magyar, mindjárt vitéz, mihelyt magyar! Kész a csatára, cseng a kard! Előre!
TASZILÓ Úgy van! E löre az oka mindennek. (Rigóhoz) Ne ily pengve, ha kér'etem!
RIGÓ Úgy ne véd magad, hadd döföljelek!
PETŐ Már a békességet öni csak úgy lehet, hogyha sűrű lárma addig zeng a sátra előtt, míg vezérem megébred!

Bordalba kezd; némelyik katona egy-egy pillanatra bekapcsolódik, a vívók bele-belepisszegnek

Gondülő borocska mellett
Vigan illan életem;
Gondülő borocska mellett,
Sors, hatalmad nevetem.

Bor tanita húrjaimra
Csalni nyájas éneket;
Bor tanita elfeledni,
Csalfa lányok, titeket.

Egykor majd borocska mellől
A halál ha üzni jó:
Még egy korty – s nevetve dülök
Jégöledbe, temető!

MÁSODIK SZÍN

Ugyanott. Voltak, Bem kijő a sátrából

RIGÓ (sunyin odaadja a kardját Taszilónak) Megfognád egy percre, kérlek?
BEM Minő dúvad férfibánat, minő öblös cincogás, és még hozzá mi csörömpös muzsika kíséri azt?
RIGÓ (Taszilóhoz) Na tessék, most megcsináltad!
TASZILÓ Avagy én keltém e zajt?
PETŐ Jomadár volt, annyi biztos! (Hunyorog Rigó felé)
BEM Ne hunyorgass, Pető fiam! Aludjál, ha hi az álom! (Taszilóhoz) Ki keltett zajt, édes mindegy – ki engem keltett, az lakol.
PETŐ Vezérem, hidd el nekem: itt mindenik azért küzdött, hogy mentül nagyobb csönd legyen.
BEM Talán Tasziló leginkább. Mi e karddal kísért kardal? Bár az bánt a legkevésbé, hogy cimbalmot nem hangolátok.

1. KATONA Mi még ittunk is, hogy a szájunk teli legyen.
 2. KATONA S torkunkon a szó akadjon.
 3. KATONA S daloltunk, hogy többet igyunk, s így beszéljünk kevesebbet.
- TASZILÓ Én is ittam, de még mennyit!
 BEM És én látok mégis kettőt? (Szemével a kardokra bökö) Egymagadban párbajoztál?
 TASZILÓ Az egyik kard Torda kardja.
 BEM Néki szántad? Dicséretes! S a másikat vajh kinek?
 TASZILÓ (kínban) 'át...
 BEM Muszkákká lettünk, s egymás iránt vadabb szívűek, mint a rút zsvány? Már csak az kell, hogy valaki harangunk is megkondítsa!

Tasziló szolgálatkészen eltántorog

- Mondd, Petőm, te babérülő, miképp eredt e lármás kardcsörtetés?
 RIGÓ Fogta magát, s támadt engem.
 BEM Fogta magát? Mért nem ti őt? Táborban, éjjel, veszélytől félő nép között, magánügyért kardot rántani? S rögtön kettőt? S az őrhelyen? Szörnyű!
 ETELKA (elő) Bocssáss meg, férjuram, de harsány szödra fölriadtam.
 BEM Tessék! Feleségem is felveritek! Hol hagytam el?
 ETELKA Midőn elalvám, azt mesélted, hogy a piros sapkás pici törpe a mohos tárnát ütve fúrja...

Megkondul a harang

- BEM Ki harangoz? Ki e bestye?
 TASZILÓ Én rángatom, zsenerálom!
 PETŐ Ne rödd meg a hűségeért, miért fonák megjegyzésedet színéről olvasá! Semmit, csak a bort okold!
 BEM Elég! Tasziló, szeretlek még, de hadnagyom többé nem vagy.
 PETŐ Úgy ne büntesd, kérve kérlek, hadnagyod! (Nyomatékkal) Amint az énekesmadárnak sem rovod fel, hogy csivitel...
 BEM Mit nem rovak minnek nem fel, s miért tennék más-hogyan?
 PETŐ Elismerem, Tasziló is lármát csapott, ámde az se büntelen, ki korán reggel ritkán rikkant!
 BEM Nem értem. Te érted, Rigó?
 RIGÓ Folyton ravaszkodik.
 BEM Nos, nekem csak annyi számít: kora reggel ne keljek új rikkánásra. Megoldható, Pető zászlós?
 PETŐ Nem kezdünk el rigoltozni. Nem rikoltozni, hanem rigoltozni, azt nem!
 BEM Ahogy jólesik. Térjünk végre nyugovóra.
 ETELKA Jöjj, jó uram, s mondd: a törpe kibányássza kincseit?
 BEM Dehogy. Inkább odahordja, s ott kiönti élvezettel. (Etelkával sátrába vonul)

HARMADIK SZÍN

Ugyanott. Maradtak

- TASZILÓ Meg vagyok sebezve, a gyógyulás reménye nélkül. Nem vigasztal frizurám sem.
 PETŐ Én tisztelen a közkatonákat, nagyobbak ők, mint a hadvezérek. Ez vigasztaljon, ha bír. S vezérünk, én nem tudom, hogy mi okból szeret ő, de szeret ám!

- TASZILÓ Szeretne inkább 'adnagyanak!
 RIGÓ Nem kell félned rangfosztástól: most már akár folytathatnánk kaszabunk!
 TASZILÓ Persze, akár dalol'atnék, a'ogy torkomon kifér! De már kedvem otkolonja szívem fölül elpárolga.
 JÚNIA Akkor én le is feküdnék.
 PETŐ Persze, menj csak. Énmiattam ne maradj, ha beszédünk nem érdekel.
 JÚNIA Megyek is, ha morci vagy. Aztán fel ne kelts, ha kápatosan betámolyogsz sátorunkba! (El)
 PETŐ Asszonyok! De nehéz az asszonyokkal! Néha arra gondolok, szabadságért feláldoznám szerelmemet.
 TASZILÓ Pető, én itt közben egyre szomorúbb leszek. Foglalkoznál velem is egy kicsit?
 RIGÓ Siránkozni későn van már. Késő bánat álmosít. Ha nem vívunk, húnyni térek magam is.
 TASZILÓ (szomorúan) Jó éjszakát, mon Rigó.
 RIGÓ Add vissza a kardomat!
 TASZILÓ Az ám! Minek adtad ide? Épp a legalkalmatlanabb pillanatban?
 RIGÓ Lepöndörült a harisnyám. Muszaj voltam felpödörni.
 TASZILÓ Oui, persze, komprándalom.
 RIGÓ Jó éjszakát, hadnagyom. Avagy pardon: Tasziló! (Kacagva el)
 TASZILÓ Jaj, 'ogy az ember ellenséget vegyen a saját szájába, mely ellopja agyvelejét! 'ogy örömmel, kéjelegve tegyük magunkat barmokká – csak mert táborszerte nincs egy palack sampányer!
 PETŐ A jó bor jó barát, csak jól kell vele élni.
 TASZILÓ A rossz bor meg rossz barát – rosszul lehet tőle lenni.
 PETŐ Ha valami elromlott, azt jóvá kell tenni. Ez oly bizonyos, mint hogy fényesebb a láncnál a kard.
 TASZILÓ Olyasmire gondolsz, mint mikor az embernek leszakad az ingfodra, és visszavarrja?
 PETŐ Éppen arra. Csak egy nővel könnyebb visszavarratni. Hoppá, az eszme megfogant!
 TASZILÓ Ó, én varrni jól tudok. S 'a átengedem ingemet, sose tudni, ki mit varr az én nyakamba.
 PETŐ Másról szóljunk. Tábornokunknak neje most a tábornoka.
 TASZILÓ S 'adnagya ki? Ezen sírok.
 PETŐ De ne nekem! Etelkának! Hogyha hozzá esdel, vesse magát közbe érted, a gács bizonytal megbocsát. Kérd a nőt, hogy e marjulást férje s közted hozza rendbe!
 TASZILÓ Most azonnal szólok véle! 'ogyan ébresszem fel vajon, 'ogy Bem véle ne riadjon? Azt sem tudom, melyik oldalt alszik! Bizonyos, 'ogy mellényülök, s virradatra muszka leszek!
 PETŐ Inkább várd ki a reggelt, s írjál addig levelet.
 TASZILÓ Köszönöm a jó tanácsot! Le se fekszem, reggel aztán szánni való látványt fogok nyújtani, comme misérable. Másnaposan, macskajajjal s hozzá macskakaparással ténfergek a sátruk előtt – sírok, 'a elképzelem! Jó éjszakát! (Zokogva el)
 PETŐ Jó éjszakát!

NEGYEDIK SZÍN

Pető

- RIGÓ (be) Te azután becsületes egy gazember vagy! Hol tárcám? – Leírom, hadd íróm le: hogy ember így mosolyghat, s gaz lehet.

Harmadik felvonás

ELSŐ SZÍN

Etelka, Júnia, Pető sétálnak. Tasziló hátrább levelet ír

PETŐ Ki mondja rám, hogy gazember vagyok? Tanácsom jó, becsületes, sikert ígérő, s ez az egyetlen út megnyerni a gácsot. S hogy kerülsz te, mondd, ide?

RIGÓ Száz hortyogás egy sátorban elég indok virrasztanom.

PETŐ Kilencvenhat. Három itt hál asztal alatt, a századik velem pöröl, és az te vagy. Miért rontsz rám?

RIGÓ Nem szerettelek ma este. Már midőn a gács megébredt, úgy tűnt, folyvást rám uszítod.

PETŐ Ugyan miből?

RIGÓ Nem tudom, miről beszéltél, de aközben rám vetettél kacsingatón célzó pillantásokat.

PETŐ *(kinban)* Az neked szólt. Tudniillik azt jeleztem... *(Elakad)*

RIGÓ *(homlokára csap)* Hogy most üres épp a sátor, beosonni most jött el az alkalom! Oh, én botor székely lófő!

PETŐ Látod, látod: egy kis furfang, semmi más. Ily alkalom nem jő többet, legokosabb meghátrálni, hazatérni, barátokkal elborozni, találni egy csinos leányt, disznóvágás, eperzedés, aratás és dús szüret, sok gyerek és köztisztelet, köszvény, nátha, kopjafa.

RIGÓ Jó, bevallom: nem láttam át ravasz cseled. De máris lemondasz rólam? Aki annyi pénzzel bánatom, hogy találkozunk? S Rigó helyett már egy diszpinty is megteszi Etelkának?

PETŐ Mi van?

RIGÓ Azt hiszed, hogy ezt sem sejdítem? Tasziló majd addig nyüszög, addig szüköl, míg a nő szíve megesik, és nyomában a nő maga.

PETŐ *(rémülten)* Hah, megeshet!

RIGÓ Azt csiholtad, ugyebár, hogy e nyamvadt, tolla fosztott bájjúnárt a nőre küldöd, ki bőszen segéllni kezdi, s ez szemet szúr persze Bemnek, s szemet szemért ő szúr aztán?

PETŐ Hogyan?

RIGÓ S ha végképp balra magyarázza Etelka buzgolkodását, Bem mindenkit félbemetsz, ki szembejön? Jó esetben épp a muszkát? S megpendülhet újra lantod, mindezt dalba önteni?

PETŐ Dehogy! Épp ellenkezőleg! Sokkal inkább attól tartok, ha szerelemfáltás dúlja lelkét, Bemünk nem csatázik, sátrát örzi hazánk helyett. Intenem kell hadvezérünk, hogy ne félse hitvesét. Fülébe mézet csöpögtetek, mi elaltatja vére ingerét, a csatába vígan menjen!

RIGÓ Nem is értem. Még a góbéagynak is túlság e fortély. Vélem mi lesz?

PETŐ Nem felejték el, Rigó.

RIGÓ Nem ajánlom. Amúgy is az a te míved, hogy egy nő, még csak kedvemre sem való, még csak fogamra sem elég, láncra fűzze szívemet. Nem kívánom, ámde másnak még kevésbé, s ez megőrjít! Istenes pokol!

PETŐ Tél a tavaszt megelőzi, a nyár után eljő az ősz, te pedig légy türelemmel!

RIGÓ Hátha majd megözevgyül, és férje sírján vélem ropja majd a csárdást?

PETŐ Addig sokat kell aludnod. Menjél, sebtben kezd is el!

RIGÓ *(fenyegetően)* Türelemmel apad időd – erre gondolj, amíg váratsz! *(El)*

PETŐ Te üres fazék, melyből a macska a tejfölt kiette, s a szakácsné most szájtátva, fejcsoválva áll mellette.

Függöny

JÚNIA Úgy-e, úgy van asszonyom? Pálom remekül ért a nők nyelvén.

ETELKA Az már igaz.

JÚNIA Kérdezd tőle az emlékezetet! Az bűbájos.

ETELKA Halljuk, mitől emlékezetes!

PETŐ Emlékezet!
Te összetört hajónk egy deszkaszála,
Mit a hullám s a szél viszálya
A tengerpartra vet...

TASZILÓ *(felneszel)* A! 'ogyan is mondotta? Partra vet? Oui!
Partra vetett 'al vagyok, ki egy deszkaszáalba kapaszkodik, s ez Bem neje.

ETELKA Bravó, bravó, kedves Pető! Kimondottan tehetséges vagy. Deszkaszál, vagy mi a manó?

PETŐ *(szaval)* Mi a manó? Erdei lény...

ETELKA *(félbeszakítja)* Úgy értem, hogy deszkaszál volt-e, vagy mi a bánat?

PETŐ A bánat? egy nagy óceán.
S az öröm?
Az óceán kis gyöngye.
Talán
Mire fölhozom, össze is töröm!

TASZILÓ *(áthúzza az előzőt)* Igaz, ez jobb. Sze manyifik! Tengernyi bánatom csöpp az óceánban, és 'a nem 'oznak fel az 'adnagyi rangra, össze lesznek törve.

ETELKA Elbűvölő!

JÚNIA S azt is tudja, hány csepp van az óceánban.

ETELKA Hány?

PETŐ *(szaval)* Hány csepp van az óceánban?

ETELKA Hát hány?

PETŐ Hány csillag az égen?

ETELKA Több? Vagy kevesebb?

PETŐ Az emberiségnek fején hány hajszál van?
S hány gonoszság szívében?

TASZILÓ *(odajön)* Készen volnék, vagy 'ogyan mondtad? 'ány 'ajszál van a fejemen? Beleírjam? Inkább nézd meg, nem lesz-e elég így!

PETŐ Micsoda?

TASZILÓ A levelem. Amit tollamba mondtál.

PETŐ Tudod, hogy csak tervbe vettük, ám azután megérkezett a tábornokné önagysága.

TASZILÓ *(duzzogva)* 'át pedig leírtam, amit megértettem.

PETŐ Hadd lám! *(Belemélyed)* Nem túl sok ebben a kérdőjel?

TASZILÓ S ami köztük van?

PETŐ Az olvashatatlan. Nincs valami tollad, amely kevesebb pacát csinál?

ETELKA Nocsak, Pető, iskolát teremtsz?

PETŐ Egy levél csupán. Ösmered, asszonyom, e számtani tételt: több lerágott tollszár, mint kivágott betű.

ETELKA S kinek szól a levél?

PETŐ Levél? Inkább olyas, mint Deákné vászna – folt hátán folt, s közbül nem lelni fonált.

TASZILÓ Nem jó?
 PETŐ Mire? Puskádba fojtás, pipádba fidibusz, kis hajó az álmok tengerén – de nem levél.
 ETELKA S kinek nem szól e nem levél vajon?
 TASZILÓ Oh, la belle dame avec merci, azt én mostan el nem mond'atom! Nevem: silence.
 ETELKA Netán szívügy? Un affair de coeur?
 TASZILÓ Pardon? Oh, oui, szívügy! De nem az.
 PETŐ Szó sincs róla. A gyanúnak még férge sem rakhat petét a boldogság gyümölcsébe, mert mi kikél, rút, zöld szemű szörny leend.
 ETELKA Egyre jobban furdal mohó kíváncsiság.
 PETŐ S ha megtudnád, hogy cimzettje kegyed?
 ETELKA Megkérdeném, mi a bánat...
 PETŐ A bánat...
 ETELKA Igen, igen, kedves Pető, óceán, mint tudjuk. De mi a bánat tölti e levelet csurig?
 TASZILÓ A bánatom. De szót se többet! Szétkürtölni röstelllem.
 PETŐ Ennyit irtál egész éjjel?
 TASZILÓ A setétben megszámlálni se tudtam, 'ány ívet írtam tele, s pirkadatkor kiderült, 'ogy egyet sem.
 PETŐ Rosszul fogott tán a tollad?
 TASZILÓ Vagy én fogtam rosszul. Kifosztottam mind a párnám, de ne'ány satnya pi'énél alkalmasbat nem találtam. Libát üttem aztán szerte, pocsolyák közt s úsztatókban, de a liba óvatos ám módfelett, szétszaladt nagy gágogás közt...
 ETELKA S miről irtál levelet?
 TASZILÓ Férjed 'irtelen dü'éről, minek mulását remélem.
 ETELKA S mit tehetnék én e téren?
 PETŐ Sokat. Mindent.
 TASZILÓ Nem csak az bánt, 'ogy 'adnagyi sátoromból szerete'ányták drága 'olmimat, el is tört vagy négy üvegcsém s egy fiola arcvizem, és meggyűrődtek ingeim, manzsettámra nézni is kín, s fésűm tipró lábak alatt oda'agya a fogát...
 ETELKA Hanem ugyan?
 PETŐ Lényegre már! Bem közeleg.
 TASZILÓ Jobb lesz leírnom levélben. En avant, sebten szerzek tollat, s nem 'agyok tisztán papírt!
 ETELKA Várj! Nem tudom pontosan, hogy mit is kívánsz, ámde annyit megtehetek, hogy uramnak nem hagyok békét, aludni nem hagyom, míg sátorod vissza nem adja – s mert megtehetem, megteszem.
 TASZILÓ Merci, madam. Au revoir! (El)
 ETELKA Mon plaisir. Övjon ég!
 JÚNIA Ha nem kellek, megyek én is.
 ETELKA Persze, menj csak! Ha beszédünk nem érdekel, énmiattam ne maradj!

Júnia el

PETŐ (megrovóan) Ezt már nem szeretem.

MÁSODIK SZÍN

Ugyanott. Etelka, Pető

BEM (be) Mi? Mit beszélsz?

PETŐ Semmit. Avagy mondtam valamit?

BEM Nem Tasziló, ki loppal ott oson a pocsolyák s libaúsztatók felé? Úgy eltűnt, hogy vagy nekünk kellett vakoknak lenni egy időre, vagy e vidéknek földé nyelni tud.

PETŐ Tasziló? Ugyan nem gondolnám, hogy mint a bűnös, úgy settenjen el, ha téged jóni lát. Hiszen bűne nincs, mi éjhomállyal szerte el ne foszlanék, nemdebár?

BEM De mindezek dacára ő volt, nemdebár?

PETŐ Nem értem, miért kell rögvest baljóst gyanítani, csak mert hű nejeddel néhány kellemes szót cserélt. Szavuk nem sértett illetet. Tanúm reá nejem akár, ki most szinte elsompolygott, én nem tudom, hogy mi okból.

BEM Úrnőjét magára hagyja?

ETELKA Elment, igen, elengedtem. Hanem képzeld: Tasziló járt itt az imént.

BEM Végre egy egyenes válasz. Furcsa, Pető: miolta eljöttünk Debrecenből, ki vagy cserélve, mert nem hasonlitsz ahhoz, ami voltál.

PETŐ (zavartan) Tudod, itt a hegyek között nem szeretek. Sok a medve, sok a rigó s egyéb gyilkos fenevad. Lenn az Alföld tengersík vidékin, ott vagyok honn, ott az én világom...

ETELKA Hagyjuk el most! Szóljunk Taszilóról!

PETŐ (kedvcsiholón) Kit letaszítál magas lóról.

BEM (morcosan) Tudom, melyik Taszilóról. S miért épp róla?

ETELKA Esedezni járt itt az imént, kit haragodnak súlya földre nyom.

BEM Úgy? A földre?

ETELKA Igen, midőn derékalját megvonád, és sátorából kipenderítéd.

BEM Panaszra jött? És tehozzád?

ETELKA Méghozzá oly mord kedéllyel, hogy bújra rám is átragadt.

BEM Jól teszi, ha búslakodik – ezért nem hibáztatom.

PETŐ S azért a kis harangszóért? Elzendült, ki tudja, hol jár. Ha harangszód is véle szállna, harang s harag messzire, úgy szerethetnének újra egymást.

Rigó be, vállán egy zsákban a kalimpáló Júniával, meglátja Etelkát, csodálkozó képet vág, ledobja a zsákot, belekukucska, hátrahököl

JÚNIA Hah, te Pető, hová viszel? Ezennyomban erissz el!

RIGÓ (a többiekhez, magyarázkodva) Napvilágnál cseppet kúsza még a tábor képe. Már viszem is vissza, Pető. Bár hazamegy saját lábán. (El)

Júnia kikászalódik, el hazafelé

BEM Nem Rigó volt itt nejeddel? A helyedben félténém.

PETŐ Inkább őt rabolja, mint mást.

ETELKA Ne tereljük el a szót. Ha egy csöppet is szeretsz, s van valami hatalmam a szíveden, úgy bocsáss meg Taszilónak, mert hű hozzád, mint én vagyok.

BEM Máskor, édesem, Etelkám.

ETELKA Még ma délben?

BEM Délben? Ebéd közben más a dolgom: a szakácsnak megbocsátni.

ETELKA S estefelé? Holnap reggel? Kedden korán? Délután? Vagy szerda reggel?

BEM (fáradtan) Bármikor, csak hagyj magamra!

ETELKA Ha ily morcos vagy, megyek. Mődját lelem úgyis gyorsan, hogy jobb kedvre hangoljalak.

Etelka el

HARMADIK SZÍN

Ugyanott. Bem, Pető

BEM S mit súgdostál? Mit nem szeretsz?

PETŐ Majd később elmondom.

BEM Holnap reggel? Jövő héten? Jobb szeretném üstöllést!

PETŐ Nem Taszilót, nejem értém, ki folyvást nyaggat. Ezért voltam morcos is.

BEM Akárcsak én.

PETŐ Nálad már-már több ez, mint morc. Ez már harag.

BEM Nem haragszom.

PETŐ Ki nem haragszik, az nem vitatja, hogy haragszik, s midőn vitatja, már mutatja azzal is, hogy haragszik.

BEM Nem haragszom! Miért haragudnám?

PETŐ Így van: miért?

BEM A manóba! Visszhang vagy-e te? Miért, miért? Mert meg nem foghatom, Taszilónak mire kell a külön sátor, s különösképp Etelkának mire kellhet Taszilónak külön sátra!

PETŐ Semmire. Mert kedveled, hát kedveli.

BEM Csaknem jobban, mint magam.

PETŐ Ne hidd, vezérem! Éppen efelől kívántam szólni véled. Vigyázz: a haragvó nőjeféltő jobb szakra néz, és mégis balra lát!

BEM Hogyan?

PETŐ Sőt, mert nagyitócst hordoz szemén, keselyt tesz a légyből, s a legfurcsább az, hogy mégis orránál nem lát tovább.

BEM De látja azt, ha orránál fogva vezetnék. Azt mondd, gonddal ügyeljem nejem s Taszilónak szóváltásait?

PETŐ Megteheted bizvást, bizonyosságot nem találsz vad gyanúdra.

BEM Furfangosak, úgy-e?

PETŐ Nem, de sőt! Szentebb a nőhűség önérzete egy tiszta szívben százezer levet csapó bohócok hízelgésinél, habár világ szépsége volna mind.

BEM Atyját megcsalta, megcsalhat engem is. S ez utóbbit már nem velem.

PETŐ Te férje vagy, és téged boldogítani szent tiszte, kedve, óhajta, kéje. Egy változékony lényaló here, ki holnap ott, ma itt nyaláncodik, pótlékot adni képes ily kebelnek?

BEM Úgy? Taszilót, ki régen ösmered, ily szavakkal méltatod te is?

PETŐ Derék fiú. Nem rá értem, általában inkább.

BEM Egy holdvilágvitészke, vajszerű ábrándozó, ki nappal hűs berekbe bűv libákkal nyögellni, alkonyonta a fülmilével sír, s a holdvilágot bús boros dalokkal s harangkondulással bszontja éjjel, s épp sátorom előtt! Hű, mint nejem?! Most értem e rébuszt!

PETŐ Bár sejteném, mit is mondtam! De zilált beszédemet bocsásd te szélnek!

BEM A természet legnagyobb vétsége, hogy nem tett a férfiba ezer szemet, midőn a nőkebelt ezer redővé alkotta részrehajlása. Köszönöm, becsületes Pető, hogy silány két szememhez éles kettőt hordasz tiszta homlokod alatt!

Pető fejcsóválva el

Bem, Etelka be a kócsagtollal

ETELKA Képzeld, kedves, mily kaland ért! Sátorunkban várt egy árnyék, fekete, akár egy mór vagy még inkább feketerígó. Már-már megrettenve felsikolték, de jaj, elkéstem! Ő feljajdult még előttem, jelezvén, hogy kardba lépett, s elbicegett, ahogy bírta.

BEM Tasziló sátora bezzeg nyugalmasabb, úgy-e?

ETELKA Úgy gondolnám. Főleg mostan, hogy lakatlan.

BEM Úgy érted, hogy nincs rajt' lakat, s akárkinek tárva tárt?

ETELKA Tréfálsz, uram? Tán beteg vagy?

BEM Dudor nőtt a homlokomra.

ETELKA *(felemeli a kócsagtollat)* Minthogyha csak tudtam volna!

BEM Nagyon nem is lepne meg.

ETELKA Idehoztam kalpagodról kócsagtollad, s púpod megcirógatom. Ahogy kelt, úgy eltűn' a kín, akár harangszó az éjben. Jut eszembe: határozta! Taszilóról?

BEM Add kezedet! Forró, oh, mi forró, s nedves! Ifjú s élő ördög él alatta, lázas lázadásra kész.

Etelka cirógatni kezdi

El innen, el! Bár agyamból oly könnyen hessenne kétség, mint e csapat zöld színű légy homlokomra!

ETELKA Nem légy az, de tollam szele.

BEM *(kiüti a tollat Etelka kezéből)* Hagyd annyiban – s mit se félj, én nem hagyandom! *(El)*

Etelka otthagynván a tollat, aggódón el Bem után

ÖTÖDIK SZÍN

Ugyanott. Be Pető, Júnia

JÚNIA Tűrhetetlen! Így banni egy úrilánnyal! Röpke álmom végéig sem nézhetem, és kirángatsz fekhelyemről, elébb zsákban, mostan pusztá kézzel is?!

PETŐ Zsákban? Nem én tettem.

JÚNIA Úgy végigálmodhatám mégis, csakhogy éppen ez volt álmom?

PETŐ Ébredj fel, most tenni kell! Indulatok viharában inog sajkánk, s félek, hogy a víz az úr.

JÚNIA Miféle indulatok?

PETŐ Senkit, aki körbevesz most, nem érdekel, amit mondok, csupán az, ahogyan érti. Senki nem figyel szavamra...

JÚNIA *(félbeszakítja)* Nicsak, mi e toll a földön?

PETŐ S akármit is magyarázok, süket fülekre találok.

JÚNIA Hisz ez úrnöm urának a kalpagáról való toll. Úrnöm ajándékozta urának, s Bem apó megesküvék: ója majd, mint szegolyóját. Bizonytal meg is vakult, hogy itt hagyja heverni.

PETŐ Megvakult biz', de a füle.

JÚNIA Úrnömnek viszem sietve.

PETŐ Nékem inkább itthagyd.

JÚNIA Hogyan hagyom, hiszen viszem?

PETŐ Hagyd itt, meglásd, sok bajunkra gyógyírt kínálhat e toll.

JÚNIA Bántanak a legyek netán? Avagy tüszszenteni nem segít már a burnót?

PETŐ Ezzel seprem le a gácsnak szeméről a zöld hályogot.
 JÚNIA Cirógassa inkább úrnóm, annak jobban örvend.
 PETŐ Cirógatás, hogyha csikland, mégoly ingerlő lehet.
 Addsa ide! (*Elveszi a kócsagtollat*)
 JÚNIA Nem vagy elég pulykakokas anélkül is, entolladdal
 ékeskedvén? Vigyed, csak engem ne zaklass! (*El*)

HATODIK SZÍN

Ugyanott. Pető. Be Tasziló

PETŐ Ah, Tasziló, meredj e tollra – de ne ilyen megkövülten!
 TASZILÓ 'anem miképp?
 PETŐ Árkus papírt kerits hamar, bicskáddal faragd e tollnak
 hegyét, s mártsd a legszebbik ténádba!
 TASZILÓ Nincsen tintám. Képzeld el, a tintásüveg kinyílt zse-
 bemben, és szétfolyt mind a tinta, tönkretette kabátomat!
 PETŐ Ne bolondozz! E történet versnek jó, de valóságának
 szörnyűsége.
 TASZILÓ Na és akkor mit csináljak?
 PETŐ A zsebedbe mártogasd a tollad vagy a véredbe! De minél
 előbb írd meg azt a levelet! Az idő most gonoszabb ellenség
 lehet, mint a muszka!
 TASZILÓ És mit írjak?
 PETŐ (*fejéhez kap*) Ártalmatlant s meghatót!
 TASZILÓ S 'a valamit elvétenék?
 PETŐ Oly szörnyűt el nem követhetsz, mint minőt nem követ-
 tél el. S amennyire nem volt vétked, olyannyira sújt a bosszú.
 TASZILÓ (*rémülten*) Megyek, irok. (*El*)
 PETŐ A szerelem sötét verem – atyavilág, mi lesz velem?!

Függöny

Negyedik felvonás

ELSŐ SZÍN

Tábor. Etelka

ETELKA Ah, a bús szerelemnek
 Epesztők kínjai,
 Örömi elenyésznék,
 De soká tartók fájdalmi.
 Ah, oszlassa el szerelmem
 A fájdalom viharját,
 A bánat kétes árját
 Kizárja így keblem.
 A sors kemény csapását
 Szerelmed hév napja
 A szép rózsza láncain
 Szerelmed ápolja.
 Ha bájord száll keblemre,
 Hevül újabb erőre.

(*Magában, Bemet jöni látván*) Mit látok? Isten, irgalmazs nekünk!
 Ezen kuszált vonások, e sötét szem rángatag forgása...

Halvány a sírként, torzadt a haja!
 BEM (*feldúltan be*) Ah, te nő, merre bitangolsz megint?
 ETELKA Csak egy édes-bús dalt hangicsáltam.

BEM S miért oly gyanúsán távol Tasziló volt sátorától – s tőlem
 egyaránt?

ETELKA Vajon mit kívánsz tőlem, drága férjem?

BEM Hagyj magamra! S ezentúl ott legyél, ahol kereslek!

Etelka megadón el

MÁSODIK SZÍN

Ugyanott. Bem

PETŐ (*be*) Szeretlek, kedvesem,
 Szeretlek tégedet,
 Szeretem azt a kis
 Könnyű termetedet,
 Azt az édes ajkat,
 Azt a lány kis kezét,
 Melynek érintése
 Magában élvezet,
 Szeretlek, ha örülsz,
 És ha búbánat bánt,
 Szeretem mosolyod
 S könnyeid egyaránt,
 Szeretem erényid
 Tiszta sugárzását,
 Szeretem hibáid
 Napfogyatkozását.

BEM Kuss neked, zászlós! Gúnydaloddal engem kacagtatsz tá-
 borszerte? Na szép! Hibái napfogyatkozása, mely vakságot
 igéz a férj szemére? Farkasvakságnak mondják, holott pedig
 szarvasvakságnak kéne nevezni!

PETŐ Ártatlan dalocska pusztán – ártatlan, akár nejed!

BEM Hah! napfogyatkozás? Bemnek napja már lejárt.

PETŐ Sőt, inkább most kél. Tüzesen süt le, mint nyári nap su-
 gára az ég tetejéről a juhászbojtárra.

BEM Fickó! Tanút reá, hogy nőm szajha volt! Bizonyítékot,
 kézzelfoghatót, min kételyemnek egy foszlánya sem akadjon
 fel! Vagy, halhatatlan lelkem üdvire, ebnek születned jobb
 lett volna, mint hogy ingerelj!

PETŐ Ó, én bolond, kinek hűségemért ez a jutalmam! Oh, cu-
 dar világ, hol a becsületesség kész veszély.

BEM Szót ne többet! Mondom: csak bizonyosságot adj! Lássam,
 hogy vádjaiddal nem rágalmaztad őket!

PETŐ De ha egyszer én nem rágalmaztam senkit!

BEM Míg szemem s eszem melletted nem tanúskodik, hitvány
 hazug Bem szívében a neved.

PETŐ És ha azt bizonyítnám, hogy ártatlanok?

BEM Akkor nekik megbocsátok, s e koholt vádért te felelsz.

Míg kötél, tör, mérreg és tűz s fulasztó folyam van, nem tűröm
 el, hogy megcsaljanak! S hogy te vagy ők, bizonyosságod dönti el!

PETŐ Méltatlan alku ez, jó vezérem, hitemre mondom. Csak
 ha bűnösöknek vallom őket, úgy menthetem meg irhám? Ha
 hűtlen volnának, a büntetés kijárna, tiszta sor...

BEM Óh, átkozat! hogy hűtlen csókokat mint krétarajzot el
 lehet törölni a csalfa tábláról, melynek neve: asszonyajak!

PETŐ S az énám váró büntetést nem lenne mód eltörölni épp-
 így, ha megbizonyítom, hogy nemes nőd bűnbe nem esett?

BEM Jól forgatod a szót: kést szívémben. Bár hihetném, hogy
 nem sebez!

PETŐ Csak rajtad áll, hogy mit hiszel!
BEM S most meg egyre arra biztatsz, kételkedjem kétségemben s vétségükben? Tudod, hogy ez mind újabb kétségre ajz! Így fogják meg a könnyen hívő bolondot!
PETŐ Hernyó a kétség, s ha kétségbe bábozódik, a megújított bizalom pillangó gyanánt bont szárnyat belőle kikelve. Türelmes légy, ez egyre kérlek, s hiszsz megint.

HARMADIK SZÍN

Ugyanott. Voltak. Be Tasziló

PETŐ De halkan, vezérem! Épp Tasziló jó!
BEM Most megöljem?
PETŐ Ne! Hagyd még élni kicsinyt, legalább míg kivallatom! Addig rejtezz sátorodba, s a résen át figyelj!
BEM Leselkedem? Lám, a féltés hadvezérből sunyi pulyát csinál! Én eleddig csak patakparton leselkedém, vajh a fürdőző leányoknak kikacsint-e keblük bimbaja. *(Dohogva sátrába bújik, innentől magában fortyog)*
TASZILÓ Ó, Pető! Be jó, 'ogy látlak! Nagyot léptem előre, 'ogy Etelkának szívét megnyerjem!
BEM No lám, a kétség máris oszlik – mindjárt nyugodtabb vagyok!
PETŐ Mit a szívét? Pusztá jóindulatát vadászod!
TASZILÓ De az ott lakik szívében, s szíve 'ajtja, 'ogy megadásék nékem, mi enyim volt annyi éjen által.
BEM Mi a csikorgás a számban? Mi örli fogam? Kardomra haraptam!
PETŐ Tudniillik sátorodról szólsz, nemdebár?
TASZILÓ Arról 'át. 'ol annyi boldog órát tölt'ettem zavartalan. 'ol alkonyórán oly öröm a vetkezés.
BEM Harc és háború! Kell ennél több?
TASZILÓ S félaléltan, 'alkan nyögve e két kecses lábról 'arinyát lepöndöríteni!
PETŐ Már mint sajátjaidról?
TASZILÓ *(lepöndöríti a harisnyáját egyik lábáról, szavait nyomatékosítandó)* Ó, e kéjben 'a még egyszer részem lehet sátoromban, nem győzők majd 'alát rebegni Etelkának mind e gyönyörért, melyben részeltet!
PETŐ Mit fecsegsz már összevissza? Inkább csak azt mondd, hogy bűnös gerjedelemmel más asszonyára sosem tekintettel!
TASZILÓ Máséra? Sosem.
BEM Csak enyémre tehát! Örülj ennek, Pető!
PETŐ Jól van így. S haladsz a leveleddel?
TASZILÓ Oly epedve és esengve ontom elé bánatom, mely mint óceán, olyan nagy, 'ogy egy kérges szívű martalóc is meg'atódna, nem 'ogy egy esendő nőkebel!
BEM Kérges szívű martalóc? Szeretném, ha kilenc évig mind gyilkolhatnám őt!
PETŐ Sok a szófia beszéd. Add sebtben e leveled, mely tisztázza minden szándokod.
TASZILÓ Ily delikát ügyekben 'elyesb a diszkreszió. Magam viszem sátorába.
PETŐ Ne most! Hátha honn van férje? Látogatásod még balra értené!
TASZILÓ Igaz. Tanácsod bölcs. Eszembe jut, 'ogy múlt éjjel is nem osontam fek'elyükhöz, ne 'ogy tévedésből Bem fülébe sűgdossam az ó'ajom!
BEM Bár megtetted volna akkor! Már nem élnél, esküszöm!

PETŐ Igazam van. Mégis jobb, ha én viszem. *(Elveszi a levelet, indul Bem sátra felé)*

Bem kidugja a fejét

TASZILÓ *(utánaszól)* Várj, bajtársam!
BEM De még mekkora bajban társad!
TASZILÓ Itt a toll Bem kalpagáról.

Bem ájultan behanyatlik a sátorba

PETŐ Tedd el menten, most nem alkalmas visszaadnod!

NEGYEDIK SZÍN

Ugyanott. Voltak

RIGÓ *(riadtan kilép Bem sátrából)* Elalélt a gács! Itt az alkalom, s még jobb, mint bármelyik eleddig!
TASZILÓ Mire alkalom?
PETŐ Mire másra? Inalásra! Fejveszetten fejvesztés elől! Fordítsd javadra, hogy ájult a gács!
RIGÓ Mit fecsegsz, te mindenki cinkosa? Sietni engem int ez ájulás.
TASZILÓ Ót vaj' miért? És engemet?
PETŐ Addig élsz csak, míg vezérünk tetszhalott. Addig élj az alkalommal.
RIGÓ Hohó! Az alkalom engem illet. Tasziló talán felülígért? Keveléd pénzem – de csak, midőn már elveréd?
PETŐ *(Taszilóhoz)* Ne is állj most véle szóba. Szedd a lábad, úgy inalj!
RIGÓ Megállj! Egy tapodtat se! Nem hagyom, hogy Etelka egy Tasziló Mihályé legyen. Ezt ép elmével el nem tűrhetem!
BEM *(kábán kilép sátrából)* Megbódulok. Saját eszmém hallom, s szám nem is mozog? Most meg már mozog, s már meg nem is hallom?
PETŐ *(sűgva Taszilóhoz)* Most rejtezz el sátoromban, s amint lehet, hírt viszek – s hogyha lehet, bocsánatot!
TASZILÓ Osonok már! Képviseld az ügyem, kérlek! *(Fél harisnyáját odahagyva el)*
PETŐ *(Bemhez, kinban mosolyogva)* Mi van veled, tábornokom? Elhagyta, nézd, a vér is arcodat. Tagod remeg, miként a nyárlevel, s az izzadás, mely a hév gyermeke, jéggyöngyöket kerget ki homlokodra!
BEM *(homlokát dörzsöli)* Nem Tasziló ment el innét az imént?
PETŐ Éppen hogy ő. S tisztázta már magát s nejed – emlékezel, jó uram?
BEM Hah, persze!
PETŐ Ím e levél, mely asszonyod kezének szánva lett, de ártatlanságukat te is kiolvashadd belőle!
BEM Mutasd! *(Elveszi a levelet, kinyitja, olvasni kezdi)* „Drága úrnöm!” Ennyi már elég! *(Miszlikbe tépi, és megeszi)*
PETŐ Jaj, ne edd meg!
BEM A tigris éhezik, s embert eszik; a kis madárka férgesket vadász, s nem bűnli a természet tettöket – mért nem szabadna hát az embernek is, ha éhet érez, ennie?
RIGÓ Míg itt ebédelsz, Tasziló a nődet falja.
PETŐ Hallgass, Rigó!
BEM Most, midőn igazt kezdek hallani? Ne féljetek, nem eszem hiába: elemésztem őket, s vérök iszom hozzá.
RIGÓ *(Petőhöz)* Ily bösznek még nem is láttam. Szokása ez?

Vagy a levél zavarta így meg őt? Az tette ily hevesse?
 BEM Hah, a falánk kecskék! a majmok! Add át, szerelem, tró-
 nodat a gyűlölség zsarnokának!
 PETŐ Térj magadhoz, jó uram! Magára hagyták, egymagára a
 gyáva népek a magyart – mi meg itten egymást öljük?
 BEM Nem magyar vagyok, de gács!
 RIGÓ Én meg székely, esküszöm! S Tasziló is milyen magyar?
 Ronda francúzmajmoló!
 PETŐ Ne hallgass e Rigóra, hamisan füttyöl! Fenekedik Taszi-
 lóra, csak mert azt akarja birni, amit pedig Tasziló nem.
 BEM Újabb rébusz!
 RIGÓ (zavartan) Tán a hadnagyságra céloz?
 PETŐ (ugyanúgy) Igen, ha jobban meggondolom.
 BEM Nagyon helyes. Pártolom a törekvőket. Hadnagyom vagy,
 ha elcsapott hadnagyomat átbököd.
 RIGÓ Nem lesz semmi bökkenő, csak a hasán meg a hátán egy-
 egy. (Bemmel dalra fakad)

Meghal a cselszövő, nem dül a rút viszály,
 Országunk élni fog, s nem Tasziló Mihály!
 Hűségnek győzedelmét zengje nagyvilág:
 Meghal a cselszövő, a Tasziló Mihály! (El)

ÖTÖDIK SZÍN

Ugyanott. Bem, Pető

BEM Tasziló hát kiegylve. Most döntsünk az asszony felől.
 PETŐ Hagyjuk élve! Légy nemes gács! Végy egy kicsiny birtokot
 néki, apró kúriát, hol eléldégél száműzetve, kecskét fej, és
 krumplit kapál, és ha egykor megözvegyül, marad egy kis
 öröksége, amivel mint hozománnyal, könnyen újra férjhez
 mehet.
 BEM Szép asszony, derék asszony, kedves asszony – rothadjon
 el, vesszen meg, menjen a pokolba éjszakára, mert nem fog
 élni!
 PETŐ (kétségbeesve, jobb híján) Gondolj elébb hirnevedre! Mint
 ítélné meg a nemzet, hahogy hőse gyöngé nőkre emelne
 kezét? S hogy' ítélné a kormányzó s Csészényi miniszter úr?
 BEM (eltöpreng) Bölcsen szólasz. Úgy kell tennünk, hogy a ha-
 lál neme rá ne valljon gyilkosságra!
 PETŐ Bízunk csak rá az időre! Meglásd: megöregszik s meghal.
 Hisz te olyan fiatal vagy!
 BEM Ekként csatába se kéne szállni. Üldögnélnek tábortűznél,
 s várnánk, míg a muszka öszül, s végre lángja mind kihúny.
 PETŐ Javasold a kormányzónak, hátha hajlik a jó szóra!
 BEM Jó szó? A jó szót nejemnek őrzöm – nyugodt szívvel ne
 múltjék ki e világból.
 PETŐ Igaz, elég is, ha rápirítasz – érzékeny és gyöngé jószág,
 főbe lesz kólintva úgy is.
 BEM Csavaros az eszed, Pető! Főbe kólintom, és reápirítom a
 sátort.
 PETŐ Emberhalál, miről beszélsz!
 BEM Nedves homokkal töltött harisnya nem hagy zúzott sebet,
 úgy tanultam. (Felkapja Tasziló harisnyáját) S még hogyha a
 tetem elég, főképpen nem. (Magában) Azzal sújtom le, mit
 pöndörít meg sosem unt!
 PETŐ S hogyha bűnét könnye mosná, mint Iluska a patakban
 a ruhákat, bírnál-e még neheztelni szép fejére?
 BEM Ha női könny teherbe ejtené a földet, ennek minden
 cseppiből egy krokodil születnék. Bosszú, te szörnyű rém,
 föl! Kelj ki a pokolból! (El)

PETŐ Taszilót mentsem? Etelkát tán? Vagy üljek ki a dombre-
 töre, onnan nézsek szertesét, s hallgassam a fák lehulló le-
 velének lágy neszét?

Függöny

Ötödik felvonás

ELSŐ SZÍN

Bem sátora. Etelka alszik, Bem fölötté gubbaszt, kezében Tasziló ho-
 mokkal töltött harisnyája

BEM (magában) Mennyi homok belefér egy harisnyába!
 Amennyi álnokság egy asszonyi szívbe. S az arcon ez sem, az
 sem hágy nyomot. Maradj szép, Etelka, véred ki nem serken-
 tem én, porladj el értetlenül – hadd raboljam meg az időt,
 mely fürgén rakna ráncokat a homlokodra, megaszalná
 fényes bőröd, táncos kebled térdre kényszerítené! Inkább
 nem is gondolok bele. (Felemeli a harisnyát) Mekkora lába
 van e Taszilónak! (Etelkára tekint) Sikált acél a hitves és férj
 közti bizalom, s ha a gyanú csak egyszer rálehel, rozsdát hágy
 annak tiszta tükörén, melynek habár csókoddal lesimitod
 felülegét, a feltja megmarad. Mégis nem csókolhatom nem
 meg! (Fölé hajlik)

ETELKA (felriad) Jaj, ki az? Te vagy, öregem?

BEM Én vagyok. Rimádkodtál-e az este, Etelka?

ETELKA Hogy mit csináltam-e?

BEM Azaz mit voltam mondandó? Hahogy rimádkodtál, egy
 szóval imádkoztál-é?

ETELKA Tudod, hogy nem szoktam. Majd a halálos ágyamon
 meggyónom minden vétkemet, s akkor mint megtérő bűnös-
 nek sokkal jobb helyem lesz a mennyországban.

BEM S nem akarnál ma éjjel ezt-azt meggyónni mégis? –
 Nehogy ne adj' isten feledésbe menjen!

ETELKA (bosszúsán) Ezért ébresztettél fel? Ez ráért volna hol-
 nap is!

BEM (küzd magával) Az nem olyan bizonyos... Tudniillik, hogy
 voltaképpen...

ETELKA Mit makogsz, az Isten szerelmére?

BEM Ne vedd a szádra Istent épp most! Vagy ha mégis, gyónd
 meg rögvést! Óvjon az Ég attól, hogy testeddel együtt a lel-
 kedet is... Hadd ne mondjam!

ETELKA (félreérti) Hitvesed vagyok, előttem kár pironkodnod.

BEM Nem pironkodom, de fortyogok.

ETELKA Úgy hát ezért forogtad szemed, és harapdosod ajkidat?

BEM Igen! Eltaláltad, s most én talállak eltalálni! (Meglengeti a
 harisnyát)

ETELKA Uramatyám, kinek lába ez?

BEM Taszilóé! (Tovább lengeti) Most bűnhődik a parázna, buja
 násztörő!

ETELKA Nem is tudtam, hogy Tasziló házas.

BEM Csalfa asszony, tettetni miként bírsz! Ah, bár ekként
 tudnék jomagam! Lehetnének tán boldogok akár.

ETELKA S csak ezért metélted lábát? Vagy kisebb sátort akarsz
 néki adni?

BEM Asszonyész!

ETELKA (felhorgadva) Ez már mindennek a teteje! Az éj kö-
 zepén rám rontni nem átallsz, csak hogy tudasd: levágtad a
 volt hadnagyod lábát, lengeted itt jobbra-balra, fel-alá, s még
 asszonyészen gúnyolódsz?!

BEM Miért adtad Taszilónak tollam?
 ETELKA Az én tollamat adtam néked. Lásd, mi mindent össze-
 keversz, vénember!
 BEM Hol a tollam? Akkor erre válaszolj!
 ETELKA Tudom én, hogy hova hánytad el? Engem kell-é zak-
 latnod ezért? Napvilágnál könnyen megleled. Jobb, mint ha a
 setétben matatsz. Jockakát!
 BEM Nem akarnál mégis imádkozni?
 ETELKA Most jön rád az ájtatoskodás? Az éjszaka közepén kell
 neki a tolla! Férfiak! – komolyan mondom! Mint az apám a
 fáklyásaival. Mit akarsz azzal a tollal? Holdvilágnál verset
 faragsz? Vagy megfeküdte gyomrod a vacsora? (*Kapkodva
 szedi a levegőt*) Én ezt már nem bírom, hogy minden éjjel fel-
 riasztasz! Hol a sátor előtt rivallsz, hol idebenn lengetsz egy
 idegen lábat! Én igazán nem dohogtam, de köhögni, azt
 bezzeg fogok! (*Köhög, fulladozik*) Istenem, csak rám ne törjön
 újra a hangrés-görcs! Azt hittem, már elmúlt régen, de... Isten
 segíts! (*Elájul*)
 BEM Imádkozott. Leüthetném, de éppen most, amidőn beteg a
 táborban? (*Lamentál*)

MÁSODIK SZÍN

Ugyanott. Voltak. Be Júnia

BEM Te meg miért nem kopogsz?
 JÚNIA Tíz perce már mást sem teszek. Uram, rettentő gyilkolás
 esett!
 BEM (*megijed*) Nem ám! Betegség az: fojtó szirokkónak hevétől
 asznak tüdőhólyagjai.
 JÚNIA Nem ám! Láttam enszememmel.
 BEM Mit láttál, te néember, a setétben? Nem volt itt mit látni.
 JÚNIA Bezzeg odaki'. Ama nyughatatlan székelő góbbé, Torda
 Rigó nevezetű, ki hadnagyodnak vallja magát, levágta Tasziló
 Mihálynak lábát. (*Észreveszi a harisnyát; magában*) De lám, a
 láb már kezébe került!
 BEM Fejébe került, hogy betette ide a lábát.

Etelka nyög

JÚNIA Mi nyögdelés ez?
 BEM Nejem nekem, s asszonyod neked. De nem bántottam,
 nem azért nyögell.
 JÚNIA (*odarahán Etelkához*) Jaj nekünk! Hát nem kapunk le-
 vegőt?
 ETELKA Férjem! Férjem!
 JÚNIA Mit beszél?
 BEM Férjen! Férjen! Hangsípjába több lég.
 JÚNIA (*gyanakodva*) Vagy férjemet mond, s téged vádol?
 BEM Engem férjemnek szólít – az, hogy férjem, nem vád reám.
 Ments' isten, hogy balra magyarázd e homokkal töltött
 harisnyát a jobb kezemben!
 JÚNIA (*rikolt*) Érték mindent! Némulj el, nőölő!
 BEM (*idegesen*) Mit nőölő? Hogy merészelsz?
 JÚNIA Nézd a bőrét! Zúzódásnak semmi nyoma. Mit épp nem
 hagy homokkal töltött harisnya.
 ETELKA Ártatlan! Ártatlan!
 JÚNIA Hallod, te gács? Ártatlan volt. Halálos ágyán nem ha-
 zudnék!

BEM Azt mondja, hogy én vagyok az ártatlan. Mondá: férjem s
 hozzá: ártatlan. Csak te folyton közbeszólsz – te meg a
 görcs!
 ETELKA (*elhalóan*) Ártatlan! Ártatlan!
 BEM (*magában*) Ily nyugalommal nem halhat meg az, ki bűn-
 tudást hord keblén. Rettegek: tán hamarkodám?
 ETELKA (*szakadozva*) Oly nyugodott leszek... már nem-
 sokára... mint ahhoz illik... aki elnyugandó.
 BEM Így van: nyugodj! Akárha fel sem keltettek volna.
 JÚNIA Felzavartad? Akár Pető engem? Noha ő legalább nem
 gyilkolt meg.
 BEM Nem gyilkoltam meg. A görcs gyilkolta meg. De hátha
 nem! (*Etelkához*) Hallod, édes? Holnaptól megújulva élünk,
 reggel addig alszol, amíg tetszik, s élünk szebben, békesebben,
 türelmesebben, oly kéjgyönyörrel, mint eddig soha, oly szív-
 egyenlőn, mint eddig soha, oly idvezülten, mint eddig soha.

HARMADIK SZÍN

Ugyanott. Voltak

PETŐ (*be*) Vezérem!
 BEM Te sem tudsz kopogni?
 PETŐ Nincs itt fa, amin. Ádáz párbajukban Tasziló lábát
 veszté. (*Meglátja a harisnyát*) De lám, a hír sebesebb lábakon
 jár! S azt hallátok bizony, mi a kimenetel... (*Elakad*) De nem
 értem e lábat. Úgy futottam, mint a nyúl, s már itt lelem? (*Jú-
 niához*) Te hoztad tán?
 JÚNIA Már itt találtam. A gács véres kezében.
 PETŐ Saját lábán érkezett ezek szerint. (*Eltöpreng*) Meglehet,
 hogy gyorsabban fut úgy a láb, ha testünk terhet nem kell
 hordnia.
 BEM S a te lábod? Nem végződik kecskepatában, te ördög? Te
 rágalmazád nejem!
 PETŐ Védém éppen igaztalan haragodtól, miként az imént
 ártatlanul halálra szánt hadnagyodat.
 BEM Ha asszony volnál, szíve tükörénél ölhetnéd az erényt
 magadra. S te vádolád!
 PETŐ Én-e?
 JÚNIA Bizony, hogy te. Nem te mondat borozgatás közben,
 hogy Bem inkább hűtelen nejét őrizné, semmint muszkákat
 kaszaboljon?
 BEM Bizonyítottad, mit cáfolni törekszel.
 PETŐ Mit bizonyítottam?
 BEM És a toll? Mit Taszilónál láték?
 JÚNIA (*Petőhöz*) Hah, a tollat Taszilónak adtad?
 BEM Minő tollról szólsz, te asszony?
 JÚNIA Kócsagéról. Azt gyanítom, nemes kócsag tolla tán, és
 kalpagodnak dísz volt.
 BEM S te mit tudsz róla?
 PETŐ Semmit, ami engem terhel.
 JÚNIA Földre hulltan találtam rá, s e gaz, ki elrabolt atyámtól,
 most a tollat rabolta el, mondván: ez lesz az eszköz, mellyel
 köztetek békét szerez.
 BEM Alighanem tréfálgodott, s jót nevetett elmésségén.
 PETŐ Ószinte szándokom az volt: helyrehozni, mit csak az
 eszement, forró indulat halomra pörzsölt. Becsületed vágy-
 tam öni, s szép hazánk, e tejjel-mézzel folyó Kánaánt, Isten
 kalapján a bokrétát.

BEM Néked még az Isten kalapja sem szent? Hogy az anyád ne sirasson, te cenk!

ETELKA (*hörögve, félálisan*) Hő könnyétől a kő is olvatag, szomorú fűz, szomorú fűz...

BEM Lám, Etelkám hagymázás álma nemkülönben téged vádol.

PETŐ Miért engem? Én a fűzzel nem vagyok rokon, én a természet vadvirága volnék!

BEM Vadhajtás, amit metélni kell! (*Meglენgeti a harisnyát*)

PETŐ Ártatlanul! Ártatlanul leszek megölve! S úgy ocsúdasz, mint nejednél, mit cselekvél hamarkodva, balga gács! Ártatlan vagyok! A magyarok Istenére esküszöm, esküszöm!

BEM Imádkozzál, jól is teszed!

NEGYEDIK SZÍN

Ugyanott. Voltak. Be Rigó, halálos sebbel

JÚNIA (*Rigóhoz*) Kopogni nem?

BEM Haldoklik. Hát most az egyszer eltekéntünk.

RIGÓ Lebökött a féllábú bóbítás díszpinty! Egy Rigót! Piszkavassal, nem is karddal! (*Meglátja Tasziló harisnyáját*) Hah, a lába! Oh, jaj, kedves beleim! Miért hogy mindőtöket látnom kellett?

BEM Mi történt, hős hadnagyom? Sátram előtt párbajoztál? Meg ne tudjam! Lefokozlak.

RIGÓ Te mondad, hogy koncoljam fel Taszilót.

BEM Igen, de egyfelől te félreértetted parancsom: lám, magadat koncoltattad fel vele.

RIGÓ Legjobb szándokom dacára.

BEM Másfelől meg Taszilóról kiderült, hogy mégsem bűnös. Úgyhogy kérlek, hurcolkodj ki sátorából!

RIGÓ Alkalmasint mindenképpen. De előbb e kanördögnek letörendem szarvait! (*Petőre mutat*)

JÚNIA Mi bajod a férjemmel? Azt hiszed, mert én szapulom, rögtön másnak is szabad?

RIGÓ Ő uszított, hogy Etelkát elraboljam, holott porcikám se vágyta. S most halódom, s ha nem csalódom, (*Etelkára mutat*) benne sem buzog az élet. Úgy tűnik, hogy elragadom, velem tart...

JÚNIA Messze földre?

RIGÓ Meszes földbe. S bosszútok már utól nem érhet! (*Kacagva Etelkára rogy, és meghal*)

ETELKA Jaj, pedig már éppen kezdtem kicsit jobban lenni! (*Meghal*)

BEM El nejemről, te cudar, bélontó lator! Halott? Halott bizonynyal. Utána mégysz, veszett kerítő! (*A harisnyával hátba üti Petőt*)

PETŐ (*térdre rogy*) Jaj, a hátam, jaj, a hátam

Odavan!

Szomszéd bácsi kiporozta

Csúfosan.

Jelen volt a holdvilág a

Lakzínál;

Búsan nézte: szomszéd bácsi

Mit csinál.

Bem meglენgeti a harisnyát

Harisnyaszót hallok megint. Egészen elfeledtem már.

Bem rávág Petőre

Egy szálíg elveszünk-e mi?

Vagy fog maradni valaki,

Leírni e

Vad fekete

Időket a világnak?

S ha lesz ember, ki megmarad,

El tudja e gyászdolgotat

Beszélni, mint valának?

S ha elbeszéli úgy, amint

Megértük ezeket mi mind:

Akad-e majd,

Ki ennyi bajt

Higgyen, hogy ez történt?

És e beszédet nem veszi

Egy örült rémülésteli,

Zavart ész meséjének?

BEM Nem szünsz élni? (*Rávág*)

PETŐ Eleddig a szónak éltem, s lám a szó megcsalt. E perctől egy szót sem szólok tovább. (*Meghal*)

ÖTÖDIK SZÍN

Ugyanott. Voltak. Tasziló bekúszik fél lábon mankóval; kopog a mankójával

BEM Ki kopog halottas házban?

TASZILÓ Mankóm. O', mi zúfolt eme sátor is! Zsenerál, neked sem jut külön 'áló'ely vajon? Mint az 'oltak, úgy alusznak itt.

BEM Mert holtak ők, amíg te hadnagyom megint.

TASZILÓ Ó, merci beaucoup. S Petőbe vaj' mi ütött? A lábom? Ó, be kár! Jó lélek volt, s ügyes dalnok.

BEM Átkozott legyen haló porában is! Bemocskolta nejem.

TASZILÓ Miért tett volna ő ilyet? Biztatott, hogy apelláljak asszonyod kegyére...

BEM Harc és háború! Sokalod a lábadat?

TASZILÓ Csak, 'ogy sátorom, sarzsím visszakapjam, nem egyébért. Levelt is íratott, amelyben ezért esdem Etelká'oz.

BEM (*zavartan*) Hát erről szolt ama levél? Kár, hogy nem olvastam el.

TASZILÓ Bán'atod is! Töméntelen munkám akadt vele.

BEM Jó, lehet, hogy mindenben nem ő a bűnös. Ámde a toll...

TASZILÓ Igaz is, azt visszaadom. Azért adta nekem Pető, 'ogy levelem megír'assam. Megpróbáltam lepucolni, de tintás maradt az 'egye.

BEM Ez legyen a legnagyobb baj.

TASZILÓ Sajna akad grandiózabb. Seregdet Segesvárnál igen gypálja a muszka.

BEM Hah, fussunk a harcmezőre!

TASZILÓ Nézz a lábamra!

BEM Bő órája mást sem teszek.

JÚNIA S mi legyen e halottakkal?

BEM Petőt hozzátok utánam. Letesszük a csataterre, hadd higgyék, hogy ottveszett, hogy holttestén át fúvó paripák vágattak a végső diadalra – ahogy sűrűn óhajtotta. S nekem is jobb így.

JÚNIA Akkor elmegyek én is.

BEM Ha beszédünk nem érdekel.

TASZILÓ S te, 'ősies vezérem?

BEM Engem többé nem boldogít harc és véres pusztítás. Itt maradtam nőmtől és örömtől özvegyen. Már e pusztá gon-

dolat maga fölér egy élet árvaságival, mely száraz ágként áll rideg-búsan a létörömnél annyi bája mellett – mert nekem báj csak egy virágozott, a tér világban egy lehetett csak örömhözöm s üdvöm, mindenem! Unom már e nemzetet, ki magát marni nem szűnik soha! Aleppóban ajánlottak egy basai állást. E csatát még végigküzdöm...

TASZILÓ Siess akkor! Rögvést bevégeztetik.

BEM S azután törökké leszek, és az állást elfogadom – így!
(Kardjára támaszkodva kihúzza magát – tabló)

Vége